

Propagandist van polarisatie en protest

Chris Hietland, *De kroonprins van Nieuw Links. Biografie van André van der Louw 1933-2005* (Uitgeverij Prometheus; Amsterdam 2019) ISBN 978 90 446 3826 4, 480 p., prijs: € 34,99

Hoewel zijn politieke carrière betrekkelijk kort duurde, heeft André van der Louw terecht een politieke biografie gekregen. De eerste reden is dat hij bij uitstek de verbeelding is geworden van de gedoodverfde kroonprins die in het elfde uur in het stof bijt, de tweede dat hij in de jaren zestig met het opstandige Nieuw Links, waarvan hij de voorman was, de PVDA niet alleen vernieuwde maar ook in radicale richting duwde.

De historicus Hietland werpt in zijn boek niet echt een nieuw licht op de strijd in de PVDA om de opvolging van Joop den Uyl. Wel maakt hij eens te meer duidelijk dat Van der Louw op een cruciaal moment, kort na de val van het rampzalige kabinet-Van Agt/Den Uyl/Terlouw in het voorjaar van 1982, de hardheid miste een politieke vadermoord te plegen. Tijdens een informeel overleg kreeg hij de steun van de meeste PVDA-bewindslieden, maar hij bleef afwachtend en liet het initiatief aan Den Uyl, die een uitgesproken voorkeur had voor vakbondsleider Wim Kok en Van der Louw te licht bevond ('een intelligente snotneus').

De vraag blijft of het was gelukt Den Uyl opzij te duwen. Ondanks de kritiek op zijn leiderschap was zijn positie zowel in de partij als onder de kiezers nog sterk. Hij had de steun van partijvoorzitter Max van den Berg en won bij de vervroegde Kamerverkiezingen in september 1982 drie zetels. De conclusie van Hietland is dat het Van der Louw in de daaropvolgende periode ontbrak aan vastberadenheid en doorzettingsvermogen om vanuit het parlement terug te vechten: 'De gedrevenheid die Den Uyl kenmerkte, had hij niet.' Van der Louw heeft later ook toegegeven dat hij zich wel voelde aangesproken door de glamourachtige kanten van het leiderschap, maar werd afgeschrikt door de 'kolossale belasting' die het voor zijn privéleven zou hebben betekend. Hij dreef ook te veel op een vriendenclub in de partij, voortgekomen uit Nieuw Links, om voor zichzelf een helder doel te stellen. Daarbij had hij de neiging zaken op hun beloop te laten, zoals al was gebleken tijdens zijn voorzitterschap van de partij.

Het voornemen de PVDA van bestuurspartij tot actiepartij om te vormen bleef steken en van het streven naar een Progressieve Volkspartij kwam niets terecht.

Veelzeggend is misschien wel dat Van der Louw weinig op had met het parlementaire werk. Hij bewaarde slechte herinneringen aan zijn vier maanden durende lidmaatschap van de Tweede Kamer begin jaren zeventig. In 1982 liet hij dan ook aan toenmalig fractievoorzitter Wim Meijer weten niets te voelen voor een terugkeer in de Kamer. Meijer vond dat moeilijk te rijmen met zijn ambitie Den Uyl op te volgen. De politiek leider van de PVDA moest in zijn ogen uiteraard bereid zijn in het parlement plaats te nemen. Van der Louw was het hier niet mee eens. Zijn nogal raadselachtige reactie was: 'Dan heb je niets van politiek begrepen.'

Na een periode van twijfel stelde hij zich in 1982 toch beschikbaar voor het Kamerlidmaatschap, maar de stap miste overtuiging. Volgens de auteur keek Van der Louw al na tweede maanden uit naar een bestuurlijke functie elders. In april 1983 werd hij voorzitter van het Openbaar Lichaam Rijnmond en daarmee een rivaal van Bram Peper, zijn opvolger als burgemeester van Rotterdam. Het regionale bestuursorgaan werd drie jaar later opgeheven en niet een nieuwe provincie, zoals aanvankelijk het plan was. Ook hier liet Van der Louw begaan en toonde hij gebrek aan vechtlust het tij te keren. De wrange ironie is dat de enige speech die hij als Kamerlid in het parlement hield de provincievorming van Rijnmond betrof.

Het einde van dit bestuursorgaan tussen gemeenten en provincie betekende ook het einde van Van der Louws politiek-bestuurlijke loopbaan, die een hoogtepunt kende in zijn burgemeesterschap van Rotterdam (1974-1981). Deze functie, die hem door zijn aanraakbaarheid en communicatieve vermogen populair maakte, leek een goede springplank naar het partijleiderschap. Om die reden maakte hij welbewust en niet, zoals Hietland aantoonde, onder zware druk de overstap naar Den Haag, waar hij minister van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk werd en zich impopulair maakte met een plan jongere werklozen tot gemeenschapstaken te verplichten.

De politieke loopbaan van Van der Louw, zoon van een melkboer uit de Haagse Schilderswijk, begon met de presentatie van *Tien over Rood*, waarmee Nieuw Links in 1966 naar buiten trad en dat de PVDA op haar grondvesten deed trillen. In dit manifest bepleitten een aantal jonge turken, onder wie Wim Meijer, Arie van der Zwan en Jan Nagel, onder meer erkenning van de DDR (het communistische Oost-Duitsland), afschaffing van de monarchie en vergaande democratisering. De PVDA moest een partij van polarisatie en protest worden: weg met de compromissen en de politiek van de haalbare kaart.

Van der Louw was, ook als typisch kind van de culturele revolutie in de jaren zestig, het gezicht van de radicalisering die zich in de daaropvolgende jaren in de PVDA voltrok. Op het partijcongres van 1969 joeg hij met zijn roemruchte 'berendans' het gematigde deel van de natie de stuipen op het lijf. De huppelpasjes maken nu een onschulddige indruk, maar terugkijkend onderstreepten zij de breuk in de opstelling van de PVDA. Na een langdurige en vruchtbare samenwerking met de KVP in de rooms-rode kabinetten-Drees, nam het congres een motie aan die beoogde de KVP van samenwerking uit te sluiten.

De polarisatie die volgde, had ten doel het confessionele midden te splijten en een tweedeling in het politieke krachtenveld te forceren, maar dreef de katholieken en protestanten juist in elkaars armen. Ed van Thijn heeft later erkend dat de PVDA in die tijd geen oog had voor de werkelijke verhoudingen, waardoor een tweede kabinet-Den Uyl een illusie bleef en de PVDA voor langere tijd buiten het machtscentrum belandde. Van der Louw leek in zijn nadagen gevangen in nostalgie naar de camaraderie uit de Nieuw-Linkstijd. Na het echech van de PVDA in 2002 sprak hij zijn afkeer uit over 'ideologisch leegte en sfeerloze technocratie' in de paarse jaren. Hij miste in de PVDA van Wim Kok de hartstocht en de warmte die hem als inspirator en communicator hadden gedreven.

Hans Goslinga